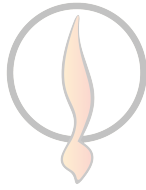

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بنیاد اندیشه
تاسیس ۱۳۸۴

پاییدا؛ فصلنامه‌های در حوزه دین، فلسفه و فرهنگ

سال دوم، شماره ۵ و ۶، بهار و تابستان ۱۳۹۷، ویژه دین و خشونت (۱)

صاحب امتیاز: مؤسسه مطالعات معاصر دین و فلسفه

مدیر مسئول: خلیل صدرا (محمد خلیلی)

سر دبیر: دکتر سیدحسن اخلاق

معاون سر دبیر: روح الله موحدی

مشاور علمی: دکتر محمد امین احمدی

اعضای هیئت تحریریه (به ترتیب حروف الفبا): خان محمد ابراهیمی غرjestانی،

علی محمد احمدی، رضا اکبری، حسین داد بیانی (راد)، حسن توسلی،

بلقیس جعفری علوی، سیدحسین حسینی الهی، غلام احیا حسینی، حمید رضازاده،

غلام رضا رضایی، سیدیحیی موسوی، سیدمهدی موسوی، علی واعظی،

محمد علی واعظی

مدیر اجرایی: رضا اکبری

ویراستار و صفحه آرا: محمد خاوری

طراح جلد: محمد رضا رحیمی

طرح پشت جلد: تابلوی بیت المقدس (۲۰۱۴) از جیسون آسکی

پاییدا

< پاییدا در ویرایش مطالب، آزاد است.

< استفاده از مطالب پاییدا، تنها با ذکر منبع مجاز است.

< دیدگاه‌های مطرح شده در مقالات، لزوماً بیانگر دیدگاه پاییدا نیست.

بنیاد اندیشه

ناسن ۱۳۹۴

پاییدا ۲۰۰ افغانی

پاییدا: کابل، چهارراه پل سرخ، مارکت ملی، انتشارات نسل نو

فصلنامه
پاییدا

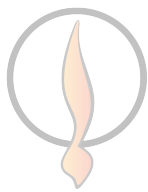

مؤسسه مطالعات معاصر دین و فلسفه

Email: paideia1396@gmail.com

Telegram: @paideia_journal

۵.....	سر مقاله
۱۱.....	آیا دین موجب خشونت می‌شود؟ ویمال تریمانا / ترجمه حمید رضازاده
۱۱.....	خشونت دینی به‌مثابه اسطوره مدرن ویلیام تی. کاوانا / ترجمه خلیل صدرا
۶۱.....	دین و خشونت
	سی. ا. ج. کودی / ترجمه روح‌الله موحدی
۹۱.....	خشونت در صَدیّت با دین
	فرد موهیک / ترجمه حسن توسلی
۱۰۵.....	رویکردی یکپارچه به مقولات دین، ملی‌گرایی و خشونت..... فیلیپ اس. گورسکی و گولای تُرکمن دروینز اوغلو / ترجمه مرضیه نوری
۱۳۵.....	دین و خشونت: مقایسه دیدگاه والتر بورکرت و رنه ژیرار ؤلف‌گنگ پالاور و گابریل بارود / ترجمه محمدجعفر رضایی
۱۵۵.....	رابطه پیچیده دین و خشونت
	ؤلف‌گنگ پالاور / ترجمه سیدعبدالبصیر حسینی عالمی
۱۷۷.....	بررسی فلسفی تیراندازی شارلی ابدو
	سید حسن اخلاق / ترجمه احمد راشد سلیم
۱۹۱.....	نبرد کیهانی
	مارک یورگنزمایر / ترجمه خان‌محمد ابراهیمی غرجستانی
۲۱۷.....	ورود به ذهنیت خشونت‌گران دینی
	مارک یورگنزمایر / ترجمه حبیب‌الله حیدری
۲۳۱.....	دین و سیاست: تکلیف خدا چیست؟
	ژوسلین سزازی / ترجمه محمدعلی واعظی اندیشه
۲۵۱.....	بررسی خشونت در الهیات سیاسی خوارج و داعش
	سید یحیی موسوی
۲۶۷.....	نقد خشونت‌های تکفیریان با استفاده از دیدگاه ابن‌تیمیه درباره عقل
	روح‌الله موحدی
۲۸۱.....	نقش عقل در استنباط احکام از منظر یوسف قرضاوی
	محمدعلی واعظی
۲۹۷.....	معرفی کتاب درباره نسبت دین و خشونت
	رضا اکبری

بنیاد اندیشه

تاسیس ۱۳۸۴

سرمقاله

گرچه موضوع رابطه دین و خشونت موضوعی کهن به درازنای تاریخ دین است، در پرتو تحولات دهه‌های اخیر، به‌ویژه در پی حملات یازده سپتامبر ۲۰۰۱، محوریت تازه‌ای یافته است. پیش‌تر گمان می‌رفت و پیش‌بینی می‌شد که نقش دین در زندگی بشر با پیشرفت تکنیکی کاسته می‌شود، اما تحولات سه دهه اخیر خلاف آن را نشان داد. امروزه مطالعات فراوانی درباره نسبت دین و خشونت صورت می‌گیرد که جنبه‌های مختلف این موضوع را بررسی می‌کند. سده‌های تاریک میانه، جنگ‌های صلیبی، برخورد خشن با دگراندیشان، نزاع‌های پر خون و خشونت‌بار فرقه‌های کاتولیک و پروتستان و... تنها نمونه‌های اندکی هستند که زود به چشم می‌آیند. ولی پرسش از نسبت دین و خشونت در زمینه غربی، گستردگی و ژرفایی بیشتر دارد که از نگاه به زنان گرفته تا شعائری مانند ذبح و توجیهات نژادگرایانه را در برمی‌گیرد. پژوهش‌ها به جوامع و ادیان دیگر کشیده شد و افق‌های تازه‌ای از موضوع را گشود که مطالعات کلامی، فلسفی، اجتماعی، مردم‌شناختی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی موجب می‌گردد. این گستردگی و فربهی مباحث هر نوع نگاه تحویل‌گرایانه در موضوع رابطه دین و خشونت را نفی نموده، نشان می‌دهد هر نوع نگاه تحویل‌گرایانه نگاهی پس‌مانده از پژوهش‌های روز است. نگاه تحویل‌گرایانه می‌تواند در قالب‌هایی همچون تک‌روایی ایدئولوژیک، ذات‌گرایی

فلسفی، نگاه غیرتاریخی یا مبتذل تر آنکه در قالب اکت‌های روشنفکری بروز یابد. افغانستان، در چهار دهه اخیر، درگیری‌های داخلی بسیاری را شاهد بوده که به از دست دادن جان‌های بی‌شمار و فرصت‌های تعلیمی و تربیتی فراوان انجامیده است. عمدتاً بخشی از این درگیری‌ها، از یک منظر بیرونی، نسبتی با دین داشته است: چه آنجا که مارکسیست‌ها با شعار ترقی و رفع تحجر به رهبران و جامعه دینی حمله کردند؛ چه آنجا که رهبران دینی با انگیزه‌های دینی و برای دفاع از دین و وطن به جهاد آغازیدند؛ چه آنجا که طالبان به هوای تصفیه دینی فصلی غیرقابل‌تصور و تکان‌دهنده از خشونت را آغاز کردند و چه آنجا که حمله‌های فرقه‌ای حتی مساجد و منابر را هدف گرفتند. این‌همه تنها بخش سیاسی و نظامی را نشان می‌دهد؛ خشونت و نزاع در بستر خانواده و فرهنگ و تعلیم و تربیت داستان دراز دیگری دارد. همه این تاریخ و زیسته‌های پرفراز و نشیب، پرسش از نسبت خشونت و دین را پرسشی وجودی و جدی برای خواننده افغان می‌سازد.

در سال‌های اخیر، مباحث جدی، عینی و گسترده‌ای در حوزه خشونت و دین صورت گرفته است که نشان می‌دهد اهمیت بررسی رابطه خشونت و دین نه صرفاً مسئله‌ای نظری/فلسفی است و نه صرفاً دغدغه‌ای روشنفکرانه، بلکه مطلبی عینی و مربوط به زندگی انسان‌های گوشت و خون و پوست‌دار است. رویکردهای موجود را می‌توان در سه کتگوری گنجانید:

۱- رابطه ذاتی دین و خشونت: بررسی تاریخ جوامع دینی، به‌ویژه اگر آن‌ها برخوردار از قدرت دولتی بوده‌اند، ملهم این تصور شده که در دین‌گرایی ذاتی به‌سوی اعمال خشونت‌بار وجود دارد، تصویری که عمده فضای روشنفکری، مجاکم، رسانه‌ها و مکالمات روزمره را در جوامع غربی در دست دارد. سیاست‌ضمیمه این نگاه دنبال‌رام کردن دین و راندن آن به حوزه خصوصی زندگی است. پژوهش‌های جدید از جنبه‌های گوناگون این روایت کلان را نقد و نگاه‌های متفاوتی به موضوع را باز می‌نماید. اولین مشکل، «ذات‌باوری» این نگاه است که برای دین هویتی فراتاریخی و فرافرهنگی قائل است، در حالی که قائلان به این نظر با ذات‌باوری مخالف‌اند. نکته مهم‌تر تصویری است که قائلان به ملازمه دین و خشونت از «دین»

(Religion) دارند. تمایز «امر دینی» از «امر عرفی» (Secular)، آن‌طور که امروز فهمیده می‌شود، تمایزی ایدئولوژیک است که پیروزی «دولت مدرن» بر نظام کلیسایی را اعلام می‌کند. عنوان «جنگ‌های دینی» (Wars of Religion) که در چنین زمینه‌ای سر برآورده است، با گزارش‌های تاریخی سازگار نیست. مطالعات فلسفی، تاریخی، مردم‌شناختی، جامعه‌شناختی، سیاسی و فرهنگی متأخر پیچیدگی و چندسطحی بودن موضوع را روشن می‌سازد و بر عمق فهم ما دین و خشونت می‌افزاید.

۲- رابطه برخی باورها، رفتارها و احساسات دینی با خشونت: باورها و رفتارهای مطلوب دینی می‌توانند از جهت انگیزه بخشیدن، تمهید یا توجیه خشونت بررسی شوند. برای نمونه، می‌توان از موارد زیر یاد کرد: شهادت‌پذیری یا رنج کشیدن برای سعادت یا رستگاری دیگران؛ نتایج خشونت‌بار «دیگرسازی» دینی که معمولاً ادیان در دوگانه مؤمن و نامؤمن با آن روبه‌رویند؛ جنگ‌ها و سیاست‌هایی که زیر عنوان دین و ایمان صورت می‌گیرد؛ خشونت‌های موعودگرایانه و یا مبتنی بر مواجید عرفانی.

۳- رابطه دین‌های خاص و خشونت: این حوزه، مطالعات موردی دربارهٔ ادیان مختلفی از قبیل یهودیت، مسیحیت، اسلام، بودیسم، هندوئیسم و... را پیشکش می‌کند.

اغلب مقالات دفتر کنونی پایدیا به دو حوزه مطالعاتی نخست می‌پردازد و مقالات دفتر آتی پایدیا نیز به حوزه مطالعاتی سوم. بدین ترتیب، پایدیا دو دفتر خود را به موضوع «دین و خشونت» اختصاص می‌دهد. در دفتر حاضر، پس از مشورت با تنی چند از متخصصان حوزه دین و خشونت و جستجوی فراوان در مقالات معتبر این حوزه، یازده مقاله برای ترجمه انتخاب شدند. در کنار این مقالات ترجمه‌ای، سه مقاله تألیفی و یک معرفی کتاب نیز به مجموعه اضافه شده است. این مقالات، در ادامه، به اجمال تمام معرفی شده است.

نوشتار نخست با عنوان «آیا دین موجب خشونت می‌شود؟» ترجمه‌ای از مقاله ویمال تریمانا است. نویسنده می‌کوشد، با نگاه به سه ویژگی مهم دین که می‌تواند

آن را مستعد بروز خشونت کند، نقش دین را در ایجاد خشونت بررسی کند. نوشتار دوم با عنوان «خشونت دینی به مثابه اسطوره مدرن» ترجمه‌ای از مقاله بسیار خواندنی و مهم ویلیام تی. کاوانا، الهی‌دان معروف آمریکایی است. وی دیدگاهی بدیع و جنجالی در رفع اتهام خشونت از دین دارد که آن را در کتاب *اسطوره خشونت دینی بسط داده است*. مقاله حاضر، ضمن توضیح اجمالی دیدگاه وی، حاوی آخرین پاسخ‌های وی به اشکالاتی است که منتقدان متوجه دیدگاه وی کرده‌اند. نوشتار سوم با عنوان «دین و خشونت» ترجمه‌ای از مقاله سی. ا. ج. کودی، فیلسوف نام‌آشنای تروریسم و اخلاق جنگ است. وی در این مقاله، ضمن نقد دیدگاه کسانی که پیوند خاصی بین دین و خشونت برقرار می‌کنند، درباره دفاع مشهور ویلیام تی. کاوانا بحث کرده و انتقاداتی را متوجه آن نموده است. نوشتار چهارم با عنوان «خشونت در ضدیت با دین» ترجمه‌ای از مقاله فرد موهیک است. این مقاله، با رویکرد نسبتاً تاریخی، زمینه‌های اجتماعی و مخصوصاً سیاسی خشونت‌های با اصطلاح دینی را بررسی می‌کند. نوشتار پنجم با عنوان «رویکردی یکپارچه به مقولات دین، ملی‌گرایی و خشونت» ترجمه‌ای از مقاله مشترک فیلیپ اس. گورسکی و گولای ترکمن درویز اوغلو است. این مقاله، که بیشتر هدف نظری را دنبال می‌کند، با نگاه میان‌رشته‌ای به بررسی نواقص دیدگاه‌های جامعه‌شناختی، انسان‌شناختی، تاریخی، سیاسی، اقتصادی و... موجود درباره پیوند دین، ملی‌گرایی و خشونت می‌پردازد. دو نوشتار ششم و هفتم از منظر انسان‌شناسی به بررسی نسبت دین و خشونت می‌پردازد. نوشتار ششم با عنوان «دین و خشونت؛ مقایسه دیدگاه والتر بورکرت و رنه ژیرار» ترجمه‌ای از اثر مشترک ولف‌گنگ پالاور و گابریل پارود است. این اثر، به صورت مقایسه‌ای، نگاه دو انسان‌شناس بسیار معروف فرانسوی را درباره نقش دین و خشونت در پیدایی و پایایی فرهنگ انسانی بررسی می‌کند. نوشتار هفتم با عنوان «رابطه پیچیده دین و خشونت» ترجمه‌ای از مقاله دیگر ولف‌گنگ پالاور است. این مقاله که همچون مقاله قبلی از منظر انسان‌شناسی به بررسی رابطه دین و خشونت می‌پردازد، اختصاصاً روی دیدگاه رنه ژیرار تمرکز دارد و زوایای بیشتری از دیدگاه وی را برای ما باز می‌نماید؛ لذا می‌توان آن را تکمله‌ای بر مقاله قبلی دانست. نوشتار هشتم با عنوان «بررسی فلسفی تیراندازی شارلی ابدو» ترجمه یکی از مقالات سردبیر

پاییدیا است که در پی حادثه شارلی ابدو، در نشریه مطالعات جنوب آسیا و خاورمیانه منتشر شد. این مقاله می‌کوشد با نگاه فلسفی، وقایعی از نوع شارلی ابدو را تبیین کند و نشان دهد که از دست دادن روح روشن‌اندیشی در جهان غرب و ایمان واقعی در جهان اسلام چگونه موجب خلق چنین حوادث خشونت‌باری می‌شود. نوشتار نهم با عنوان «نبرد کیهانی» ترجمه فصل هفتم از کتاب معروف ترور در ذهن خدا: رشد جهانی خشونت دینی است. این کتاب نوشته مارک یورگنزمایر، جامعه‌شناس دینی معروف است که در حوزه مطالعه نسبت دین و خشونت کارهای بسیاری کرده است. این فصل از کتاب وی به بررسی مفهوم نبرد کیهانی و نقش آن در انگیزه دادن به خشونت‌گران دینی می‌پردازد. نوشتار دهم با عنوان «ورود به ذهنیت خشونت‌گران دینی» نیز ترجمه یکی از آثار دیگر یورگنزمایر است که از لحاظ نظری، برای فهم روش‌شناسی دیدگاه وی و از لحاظ کاربردی، برای فهم روان‌شناسی خشونت‌گران دینی بسیار حائز اهمیت است. نوشتار یازدهم با عنوان «دین و سیاست: تکلیف خدا چیست؟» ترجمه‌ای از مقاله ژوسلین سزاری است که با رویکرد انضمامی و بیشتر تاریخی نشان می‌دهد اکثر خشونت‌های افراطی دارای برجسب دینی در واقع رابطه نزدیکی با انواع خاصی از سیاسی‌سازی دین دارد که افراد یا سازمان‌های دولتی سکولار آغازگر آن بوده‌اند. نوشتار دوازدهم با عنوان «بررسی خشونت در الهیات سیاسی خوارج و داعش» مقاله‌ای از سیدیچی موسوی، از اعضای هیئت تحریریه پاییدیا است که به صورت مقایسه‌ای به ریشه‌یابی خشونت در الهیات سیاسی داعش و خوارج می‌پردازد و نقاط مشترک این دو گروه را نشان می‌دهد. نوشتار سیزدهم با عنوان «نقد خشونت‌های تکفیریان با استفاده از دیدگاه ابن‌تیمیه درباره عقل» مقاله‌ای از روح‌الله موحدی، از اعضای پاییدیا است. این مقاله با الهام‌گیری از دو دیدگاه ابن‌تیمیه درباره جایگاه عقل، به نقد خشونت‌های فرقه‌های تکفیری سلفی معاصر می‌پردازد. نوشتار چهاردهم با عنوان «نقش عقل در استنباط احکام از منظر یوسف قرضاوی» مقاله‌ای دیگر از اعضای پاییدیا، محمدعلی واعظی است. این مقاله به بررسی دیدگاه یوسف قرضاوی، یکی از چهره‌های مهم جریان نوسلفی، درباره نقش عقل در استنباط احکام، اختصاص دارد. بررسی این موضوع از این جهت مهم است که می‌تواند در فهم نص‌گرایی افراطی، به مثابه یکی از مشکلات

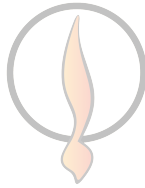
۱۰ / پایدیا، سال دوم، شماره ۵ و ۶، بهار و تابستان ۱۳۹۷، ویژه دین و خشونت (۱)

اصلی جریان‌های خشونت‌طلب اسلامی، به ما یاری رساند. نوشتار پانزدهم و پایانی این دفتر نیز معرفی کتابی درباره برخی از مهم‌ترین آثار منتشرشده در زمینه دین و خشونت است که رضا اکبری آن را تهیه کرده است.

امید است که در گام نخست، باب آشنایی خوانندگان محترم با زوایای پژوهشی موضوع فراهم آید و در گام دوم، انگیزه‌ای ایجاد شود برای پژوهش‌های مسئله‌محور در زمینه افغانستان و فرهنگ اسلامی. باشد که تحقق این دو گام به شناخت بیشتر دین و کاهش رنج و خشونت مدد رساند.

سردبیر

دانشگاه بوستون - آمریکا

بنیاد اندیشه

ناسن ۱۳۹۴